

Vietos iniciatyvos ir teritorinis vystymas: LEADER programos įgyvendinimas Lietuvoje ir Prancūzijoje

Pascal Chevalier¹,

Jurgita Mačiulytė²,

Marc Dedeire¹,

Regina Prapiestienė²,

Lala Razafimahefa¹

¹ Montpellier III universitetas,
Art-Dev UMR 5281,
Route de Mende, 34000 Montpellier

² Vilniaus universitetas,
Gamtos mokslų fakultetas,
M. K. Čiurlionio g. 21/27,
LT-03101 Vilnius
El. paštas: pascal.chevalier@univ-montp3.fr;
jurgitamaciulyte@hotmail.com;
marc.dedeire@univ-montp3.fr;
regina.prapiestiene@gf.vu.lt;
lala.razafimahefa@univ-montp3.fr

Chevalier P., Mačiulytė J., Dedeire M., Prapiestienė R., Razafimahefa L. Vietos iniciatyvos ir teritorinis vystymas: LEADER programos įgyvendinimas Lietuvoje ir Prancūzijoje. *Geografija*. 2014. T. 50(1). ISSN 1392-1096.

Naujoji Europos teritorinės plėtros politika skatina endogeninį vystymą, kuris remiasi vietinėmis iniciatyvomis, lokalinio gamtinio bei kultūrinio potencialo panaudojimu ir naujomis valdymo formomis. Straipsnyje analizuojami ES kaimo plėtros programos LEADER įgyvendinimo būdai Lietuvoje ir Prancūzijoje. Empirinio tyrimo objektas – Joniškio r. vietos veiklos grupė (VVG) Lietuvoje ir Gévaudan-Lozère (Cévennes) VVG Prancūzijoje. VVG tyrime pagrindinis dėmesys skiriamas partnerystės grupės formavimui ir jos narių socialiniam tinklui, kurio pagrindą sudaro veikėjų tarpusavio ryšiai. Kolektyvinėje veikloje narių tarpusavio ryšių prigimtis ir intensyvumas gali padėti arba trukdyti įgyvendinant bendrą projektą. Centrinę partnerystės socialinio tinklo individų identifikavimas leido nustatyti realius programos lyderius, jų darbo strategiją ir indėlį į vietos plėtrą. Vienas iš tyrimo aspektų yra atrinktų ir įgyvendintų vietos projektų analizė, leidžianti įvertinti realius partnerystės grupės prioritetus, programos indėlį į kaimo plėtrą ir aktyviausius dalyvius. Socialinio tinklo ir vietos projektų kartografinė analizė atskleidė kaimo lokalinės teritorijos formavimąsi. Dviejų šalių palyginamoji analizė leidžia įvertinti nacionalinio ir vietinio konteksto įtaką programos vykdymui ir lokalinei teritorinei plėtrai.

Raktažodžiai: kaimo plėtra, lokalinis vystymas, LEADER programa, Lietuva, Prancūzija

IVADAS

Daugelis Europos valstybių išskirtinį dėmesį skiria teritorinei plėtrai. Jei Prancūzijoje teritorinė plėtra, kaip sudėtinė viešosios politikos dalis, svarbi daugiau nei tris dešimtmečius, Lietuvoje ji tik pradeda vykdyti. Naujoji Europos politika iš esmės keičia teritorijų plėtros koncepciją ir įgyvendinimo praktiką: nuo centralizuoto egzogeninio modelio pereinama prie decentralizuoto ir endogeninio modelio, besiremiančio vietinėmis iniciatyvomis ir resursais bei naujomis valdymo formomis. Tyrimo

tikslas – išanalizuoti, kaip Lietuvos ir Prancūzijos socialiniai bei ekonominiai vietos subjektai priima europinį teritorijų vystymo modelį. Moksliniam tyrimui buvo pasirinkta ES LEADER programa, kuri įdiegia naują lokalinį vystymo modelį, skatinantį vietos iniciatyvas ir partnerystę įtraukiant bendruomenės, verslo ir valdžios atstovus.

Programą įgyvendina partnerystės vietos veiklos grupės (VVG), kurių tyrimas atskleidžia programos įgyvendinimo būdus ir problemas. VVG tyrimo tikslas – suprasti, kaip formuojasi dalyvių partnerystės sistema, kokie ryšiai juos jungia ir ar ši ryšių struktūra gali turėti bendrą, o ne atskirų

jos narių, tikslą ir naudą įgyvendinant LEADER programos vietos projektus. Analizuodami partnerystės struktūros formavimąsi nagrinėjome grupės dydį, sudėtį ir narių socialinio tinklo ryšius. Sociologijoje veikėjų tarpusavio ryšių sistema sudaro socialinį tinklą (Merckle, 2011). Individo socialiniai santykiai (valdžios, priklausomybės, pažinimo ir pan.), kurie gali būti daugiau ar mažiau intensyvūs ir sudėtingi, tarnauja grupės kolektyvinei veiklai. Tinklo narių tarpusavio ryšiai sukuria vietinės veiklos sistemą, kurią A. Faure ir E. Negrier įvardija kaip visumą, suformuotą socialinio tinklo narių tarpusavio pažinimo ir priklausomybės (Faure et al., 2009). Mes laikėmės hipotezės, kad kolektyvinė veikla, tarnaujanti lokaliniam vystymui, priklauso nuo VVG narių tarpusavio ryšių kokybės ir intensyvumo, kuriuos lemia geografinis artumas arba (ir) organizacinė logika (darbo, šeimos, ideologiniai ir kt. ryšiai). Socialinio tinklo įtaka lokaliniam vystymui buvo nagrinėta geografų, sociologų ir ekonomistų (Halamska et al., 2010; Chevalier, 2012; Chevalier et al., 2012; Dedeire, Mačiulytė, 2012; Mačiulytė ir kt., 2013).

Socialinio tinklo narių tarpusavio ryšiai yra svarbus socialinių resursų šaltinis. Skirtingai nuo asmeninių resursų, kuriuos individas gali būti paveldėjęs arba susikūręs, socialiniai resursai yra integruoti į tinklą, kuriam jis priklauso. „Tai nėra turtas, kuris priklauso individui, bet resursai pasiekiami per tiesioginius arba netiesioginius ryšius. Priėjimas ir šių resursų naudojimas yra laikini ir sąlyginiai, nes nepriklauso individui“ (Lin, 1995). Tyrimo metu laikėmės hipotezės, kad VVG veikimo potencialas tiesiogiai priklauso nuo partnerystės narių socialinių resursų ir nuo koordinavimo mechanizmų, būtinų tų resursų mobilizacijai.

Vienas iš tyrimo uždavinių buvo atrinktų ir įgyvendintų projektų analizė, leidžianti įvertinti realius partnerystės grupės prioritetus, programos indėlį į lokalinę kaimo plėtrą ir aktyviausius dalyvius.

Palyginamasis empirinis tyrimas buvo vykdomas Gévaudan-Lozère (Cévennes) VVG Prancūzijoje ir Joniškio VVG (Joniškio r. partnerystės vietos veiklos grupė) Lietuvoje. Tyrimo metu buvo atlikta VVG narių apklausa naudojant uždarų klausimų anketą dviejuose teritoriniuose tyrimų etalonuose. Interviu metodu apklausti VVG administracijos nariai ir VVG vadovai. Remiantis anketinės apklausos rezultatais, sudarytos socio-

gramos naudojant NODEXL statistinę programą. Sociogramos bei vietinių projektų duomenys buvo analizuojami ir kartografiškai.*

VIETOS PARTNERYSTĖS FORMAVIMASIS JONIŠKIO VVG IR GEVAUDAN-LOZERE (CEVENNE) VVG

Vietos veiklos grupių formavimosi būdai

Partnerystės struktūros ir jos formavimosi sąlygų tyrimas yra svarbus, nes leidžia suprasti, kaip realiai vykdoma LEADER programa. Vietos veiklos grupė (VVG) – tai savanoriškai susibūrusių asmenų grupė (juridinis statusas – asociacija). Programos taisyklės iš anksto numato būtiną partnerystės grupės struktūrą (atstovavimas valdžios, verslo ir socialiniam sektoriams), varžančią laisvą partnerystės grupės formavimąsi. Lietuvoje valdybą turi sudaryti ne mažiau 50 % socialinių ekonominių partnerių ir ne daugiau 25 % valdžios bei ne daugiau 25 % verslo atstovų. Lietuvoje nacionalinis reglamentas formuojant VVG valdybą prioritetą suteikė socialiniams ekonominiams partneriams, gausiausios iš jų yra kaimo bendruomenės. Prancūzijoje VVG valdyboje trečdalis vietų turi priklausyti valdžios atstovams, t. y. vietos savivaldos institucijų išrinktiems nariams, trečdalis – verslo atstovams, kurių įmonės veikia VVG teritorijoje, ir trečdalis – nevyriausybiniams organizacijoms. Abiejose šalyse valdyba yra renkama visų VVG narių.

VVG sudarymo būdas šiandien jau gali būti suvokiamas kaip tam tikra LEADER programos formalizavimo išraiška ir, galiausiai, kaip tam tikras vietinės iniciatyvos reglamentavimas taikant aukštesnių teritorinių institucijų nustatytas normas (Juska, Poviliunas, 2010). Tačiau dviejų VVG tyrimas parodė, kad realiai vietos subjektai sugeba „apeiti“ administracinius apribojimus, nes daugelis narių priklauso ne vienam, o keliems sektoriams. Pvz., Prancūzijos Gévaudan-Lozère (Cévennes) VVG valdyboje vietos valdžios atstovas (savivaldybės tarybos narys) gali atstovauti ir verslo įmonei, ir asociacijai, kurioms jis priklauso (1 lentelė). Joniškio VVG valdyboje oficiali ir neoficiali valdybos sudėtis sutampa labiau nei Prancūzijos VVG (2 lentelė). Joniškio VVG

* Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. TAP LZ 04/2013). Straipsnio autoriai už bendradarbiavimą nuoširdžiai dėkoja Joniškio VVG ir Gévaudan-Lozère (Cévennes) VVG.

1 lentelė. Oficialus ir neoficialus trijų sektorių atstovavimas Gévaudan Lozère (Cévennes) VVG valdyboje (pagal narių skaičių)

Table 1. Formal and informal representation of the three sectors in the Gévaudan-Lozère LAG's Board (Cévennes) (by number of members)

Atstovavimas Representation	Valdžios sektorius Public Sector	Socialiniai ekonominiai partneriai Associative Sector	Verslas Private Sector
Oficialus / Formal	10	10	10
Neoficialus / Informal	19	4	7

Šaltinis: Lietuvos–Prancūzijos programos „Žiliberas“ tyrimas, 2013

2 lentelė. Oficialus ir neoficialus trijų sektorių atstovavimas Joniškio VVG valdyboje (pagal narių skaičių)

Table 2. Formal and informal representation of the three sectors in the Joniškis LAG's Board (by number of members)

Atstovavimas Representation	Valdžios sektorius Public Sector	Socialiniai ekonominiai partneriai Associative Sector	Verslas Private Sector
Oficialus / Formal	1	5	2
Neoficialus / Informal	1	6	1

Šaltinis: Lietuvos–Prancūzijos programos „Žiliberas“ tyrimas, 2013

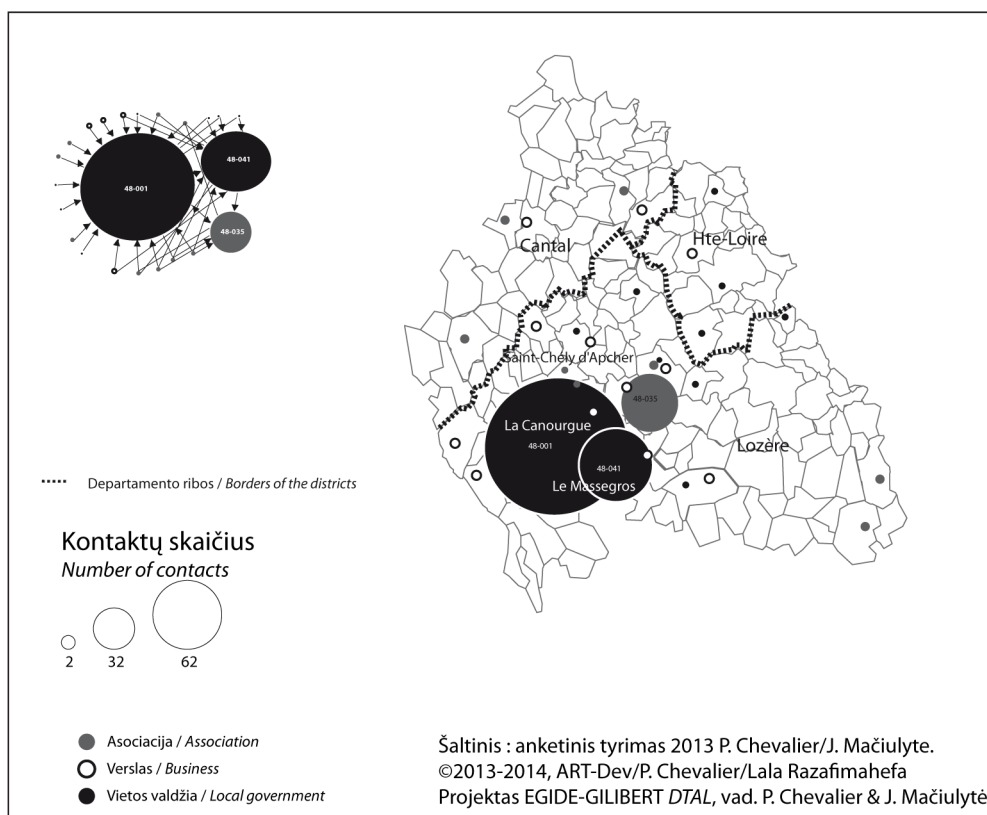
valdyboje ir kartu visoje partnerystės grupėje didžiąją narių dalį sudaro kaimo bendruomenių atstovai. Tokią sudėtį lėmė nacionalinės programos taisyklės ir vietos verslininkų mažas domėjimasis kaimo plėtra. Silpna savivalda ir vietos savivaldos nebuvimas lokaliame seniūnijų lygmenyje daro įtaką silpnam savivaldybės tarybos narių ir mero dalyvavimui LEADER programoje.

Joniškio VVG ir jos valdyba pagal narių skaičių yra maža, palyginti su Prancūzijos ir kitų šalių VVG. Mažas partnerystės narių skaičius yra pranašumas realizuojant bendrus tikslus. Mažų grupių, kurių nariai vienas kitą pažįsta, sanglauda ir veiksmingumą pastebėjo ir kiti mokslininkai (Olson, 1987). Santykių artumas yra viena iš būtinų sąlygų koordinuojant grupės narius kolektyvinėje veikloje. Mes laikėmės hipotezės, kad santykių artumo neužtenka sėkmingam bendro projekto įgyvendinimui. Kad įrodytume šią poziciją, nagrinėjome socialinių tinklų, grindžiamų partneryste, integracijos lygį ir narių santykių prigimtį (nustatėme pasinaudoję klausimyno rezultatais). Kolektyvinėje veikloje grupės narių santykių prigimtis (vienas kito pažinėjimas, bendramintiškumas arba atmetimas, autoritetas) gali padėti arba, priešingai, trukdyti ieškant bendro sutarimo.

VVG KONFIGŪRACIJA IR CENTRINIAI GRUPĖS VEIKĖJAI

VVG narių apklausos duomenys leidžia įvertinti tarpusavio ryšių prigimtį ir intensyvumą. Pagal ryšių matricą atlikti grafikai (sociogramos) parodo kiekvieno nario padėtį kitų narių atžvilgiu ir jo centrališkumą. Centrališkumo indeksas nustatytas sumuojant, kiek kartų narys buvo paminėtas kitų narių atsakant į klausimus: geriausiai pažįstami VVG nariai; su kuo Jūs norėtumėte dirbti; labiausiai gerbiamas VVG narys. Individo centrališkumo lygis socialiniame tinkle leidžia nustatyti svarbiausius sistemos veikėjus, turinčius didžiausią autoritetą ir galinčius kontroliuoti resursų paskirstymą.

Prancūzijos Gévaudan-Lozère VVG socialiniame tinkle centriniai veikėjai yra merai (1 pav.). Tai buvęs Vallée du Lot kaimo meras, Lozère senatorius, buvęs regiono tarybos prezidentas (sociogramoje asmuo 48-001) ir dabartinis Lozère tarybos prezidentas (asmuo 48-041). Be minėtų asmenų, lyderis yra kultūrinės asociacijos administratorius ir Montrodas kaimo meras (asmuo 48-035), politiškai ir asmeniškai artimas minėtiems politikams. Šie penkiasdešimtmečiai lyderiai savo autoritetą partnerystės grupėje susikūrė dėl komunose

1 pav. Gévaudan-Lozère VVG (Prancūzija) socialinis narių tinklas

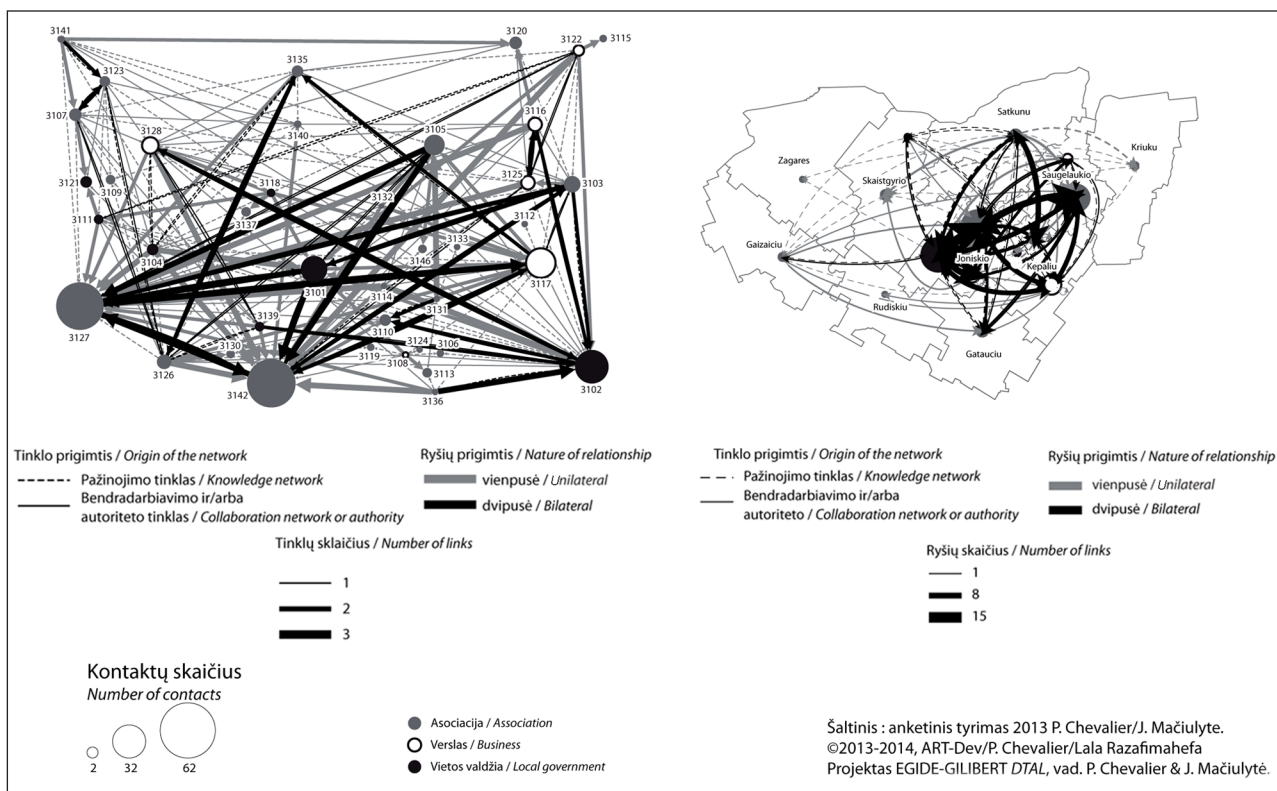
Fig. 1. The social network members of the Gévaudan-Lozère LAG (France)

vykdytos veiklos, domėjimosi lokale ekonomine veikla ir ypač dėl asmeninio indėlio į savo teritorijos plėtrą.

Joniškio VVG socialinis tinklas yra labai gerai integruotas (2 pav.). Visi VVG nariai vienas kitą pažįsta. 36 narys (iš 48) buvo paminėtas kaip labai gerai pažįstamas kito nario. Du asmenys užima centrinę padėtį partnerystės grupėje. Tai Žemės ūkio rūmų atstovė darbu su nevyriausybėmis organizacijomis, buvusi VVG prezidentė (sociogramoje asmuo 3127), kuri dar netaikant LEADER programos aktyviai dalyvavo kaimo bendruomenių steigimo procese. Antra centrinė tinklo figūra – dabartinė VVG prezidentė (asmuo 3142). Abi grupės lyderės yra ir savo kaimo bendruomenių įkūrėjos ir atstovės VVG bei dirba LEADER programos konsultantėmis Joniškio VVG. Kaimo bendruomenėms jos yra nepakeičiamos pagalbininkės rengiant ir įgyvendinant vietos projektus dėl jų įgytos patirties administruojant techniškai sudėtingą LEADER programą. Lyderės turi didelį socialinį kapitalą, padėjusį rinkimuose į savivaldybės tarybą. Joniškio VVG prezidentė pavyzdžiai rodo, kad kaime

LEADER programa turėjo įtakos naujų vietos lyderių atsiradimui.

Partnerystės grupės viduje yra susikūręs vidinis „valdžios ir autoriteto“ tinklas, kuris be minėtų centrinių asmenų jungia dar 4 grupės narius, turinčius didelį autoritetą, gerbiamus. Tai valdžios atstovė (savivaldybės darbuotoja), aktyviai dalyvavusi ruošiantis LEADER+ programai; verslininkas, kuris yra ir rajoninio bendruomenių festivalio organizatorius; bei dar du kaimo bendruomenių atstovai. Lyderių grupės vieningumas, mūsų manymu, yra viena iš svarbiausių Joniškio VVG sėkmės prielaidų. Keturi lyderių grupės nariai yra ir valdybos nariai, tai sudaro pusę sprendimų priėmimo organo narių. Didelį autoritetą partnerystės grupėje turi ir Žagarės regioninio parko direktorius – VVG valdybos ir rajono savivaldybės tarybos narys. Tik minėtas asmuo nepriklauso lyderių tinklui dėl savo darbo specifikos ir periferinės darbo vietos geografinės padėties. Nors tarp partnerystės grupės narių, ypač tarp grupės aktyvo, yra glaudūs ir stiprūs socialiniai ryšiai, VVG tinklo analizė parodė ir izoliuotą narių grupę. Tai dviems kaimo bendruomenėms atstovaujanti narių grupė,

2 pav. Joniškio VVG (Lietuva) socialinis narių tinklas
Fig. 2. The social network members of the Joniškis LAG (Lithuania)

praeityje turėjusi konfliktų su VVG lyderiais dėl paramos skirstymo ir, tikėtina, dėl valdžios.

Joniškio VVG narių socialinio tinklo analizė atskleidė, kad partnerystės grupė yra gerai konsoliduota, turi vidinę valdžios struktūrą, grindžiamą tarpusavio pasitikėjimu ir bendradarbiavimu. Joniškio VVG susikūrė didelius socialinius resursus, lemiančius gerą LEADER programos įgyvendinimą.

Socialinio tinklo teritorinė analizė, atlikta atsižvelgiant į VVG nario gyvenamąją vietą, atskleidė geografinio artumo svarbą. Teritoriškai intensyviausi socialiniai tinklo ryšiai lokalizuojasi 5 kaimyninėse seniūnijose, esančiose aplink Joniškio miestą. Periferinėse LEADER projekto seniūnijose gyvenantys VVG nariai yra silpniau integruoti į partnerystės grupės socialinių veikėjų tinklą.

Programa yra vienas iš pagrindinių finansavimo šaltinių, kuris prisideda prie kaimo gyventojų pilietiškumo stiprinimo ir vietos savivaldos formavimo lokaliame lygmenyje. Skirtingai nei Prancūzijoje, Joniškio r. sav. programa netarnauja vietiniam politiniam elitui. Tai lemia savivaldos institucijų nebuvimas lokaliame seniūnijų

lygmenyje ir mažas savivaldybės tarybos narių domėjimasis programa, kaip politine rinkimine priemone (Mačiulytė, Ragauskas, 2007). Apskritai partnerystės grupėse dominuoja vietinis elitai, kurį Prancūzijos VVG sudaro keli merai, o Lietuvoje – kaimo bendruomenių lyderiai.

VVG LOKALINIO VYSTYMO PROJEKTAI

Vietos plėtros strategijoje VVG numatė veiklos prioritetus ir priemones, pagal kurias turėjo būti atrenkami vietos veiklos projektai ir paskirstytas programos finansavimas. Deja, vietos plėtros strategijos neatspindi vietos bendruomenės lūkesčių, nes dokumento rengimas buvo griežtai reglamentuojamas nacionalinių institucijų, atsakingų už LEADER programos įgyvendinimą, bei konsultacines paslaugas teikiančių firmų, kurios mažai atsižvelgdavo į vietos bendruomenių poreikius. VVG valdybos kvietimai vietos projektų teikimui, finansavimo paskirstymas atsižvelgiant į strategijos prioritetus, vietos projektų teikėjų statusas ir projektų teritorinė sklaida realiai parodo VVG sprendimų teisę turinčių organų strategiją ir vietos plėtros viziją.

Prancūzijos Gévaudan-Lozère (Cévennes) VVG atrinko 57 projektus iš 150 pateiktų (3 lentelė). Daugiausia projektų pateikė vietos savivaldybės (komunos) ir asociacijos, kurios taip pat susijusios su savivaldybėmis (4 lentelė). 19 (iš 21) asociacijų, gavusių programos finansavimą, lyderiai yra vietos savivaldos institucijų nariai. Didžioji LEADER programos finansavimo dalis buvo skirta paslaugų ir viešosios infrastruktūros projektams. Verslininkai ir ūkininkai sudarė mažumą tarp paraiškų teikėjų ir paramos gavėjų (dėl kofinansavimo problemos). Programos finansavimo paskirstymas parodė, kad Prancūzijoje LEADER programa yra politizuota ir tarnauja vietos savi-

valdos politiniam elitui. Teritoriškai didžioji dalis finansavimo (daugiau nei 82 % biudžeto ir 70 % projektų) buvo skirta Lozère departamentui, kurio centrinio miesto meras yra ir VVG prezidentas (3 pav.).

2009 m. liepos 23 d. Žemės ūkio ministerija skyrė 8 150 000 Lt Joniškio VVG strategijos įgyvendinimui. Didžioji dalis finansavimo (6 767 500 Lt) yra numatyta vietinių projektų įgyvendinimui. Nors pagal nacionalinę programos reglamentą numatyta, kad ne mažiau 73 % finansavimo turi būti skirta kaimų renovacijai, realus darbų spektras gali būti labai įvairus ir konkrečius prioritetus bei priemones nustato pati vietos

3 lentelė. Projektų pasiskirstymas pagal strategijos prioritetus Gévaudan-Lozère VVG (1–6 kvietimai)

Table 3. Distribution of projects by strategic priority in the Gévaudan-Lozère LAG (call for proposals 1–6)

Strategijos prioritetai <i>Strategy priorities</i>	Projektų skaičius <i>Number of projects</i>	Skirta suma EUR <i>Amounts (in euros)</i>	Dalis nuo visos projektų sumos % <i>Share of total amount of projects (%)</i>	Strategijoje numatytas pradinis 2007–2013 m. finansavimas % <i>Budget distribution initially planned by the strategy for 2007–2013 period (%)</i>
Tradicijos ir kultūrinis paveldas <i>Tradition and cultural heritage</i>	2	8 251	3	15
Transporto infrastruktūra <i>Transport infrastructure</i>	17	48 523	16	14
Paslaugos ir viešojo infrastruktūra <i>Public services and amenities</i>	27	148 012	48	9
Mokymai <i>Continuing education</i>	2	4 230	2	3
Smulkusis verslas <i>Small firms</i>	5	14 235	4	40
Turizmas / <i>Tourism</i>	4	81 241	27	19
Iš viso / Total	57	304 492	100	100

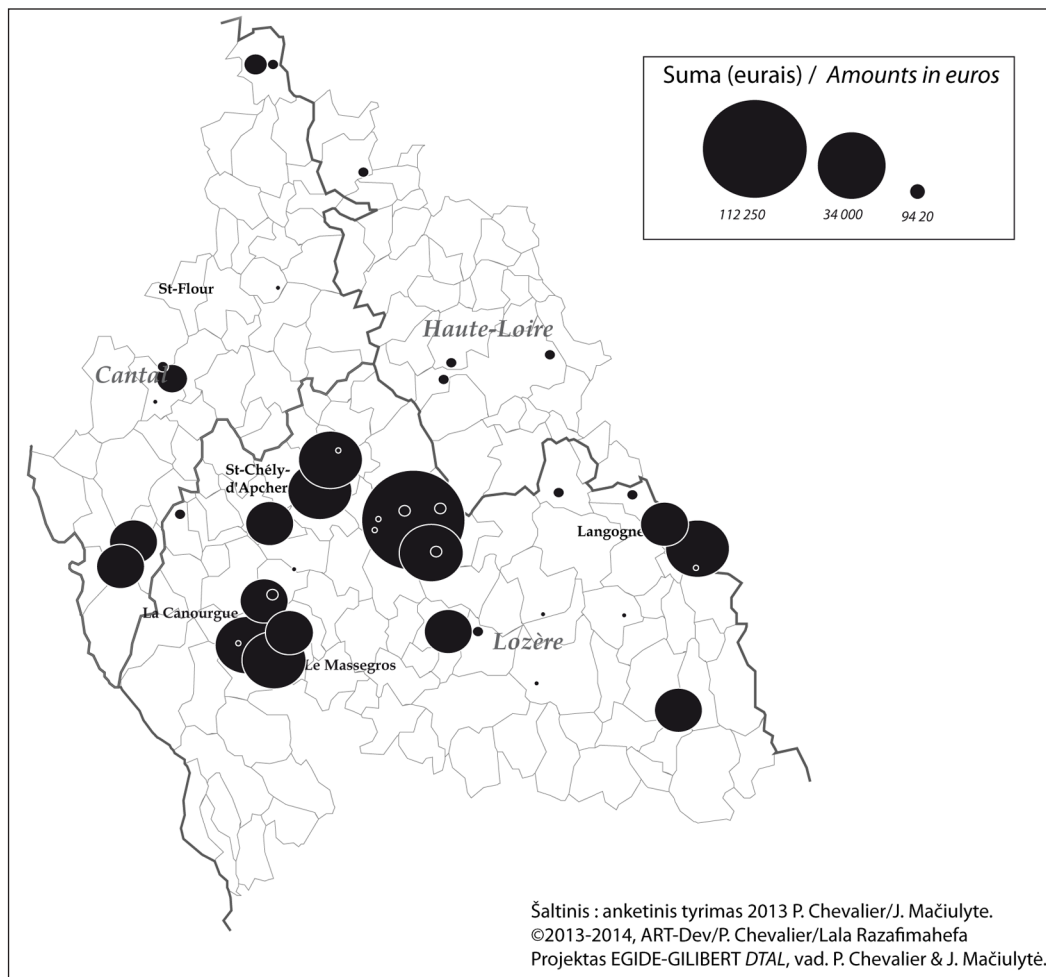
Šaltinis: Lietuvos–Prancūzijos programos „Žiliberas“ tyrimas, 2013

4 lentelė. LEADER programos finansavimo pasiskirstymas pagal projekto vykdytojus Gévaudan-Lozère VVG (1–6 kvietimai)

Table 4. Distribution of projects by beneficiary type (2009/2011) in the Lozère-Gevaudan LAG (call for proposals 1–6)

Projekto vykdytojai <i>Holders</i>	Projektų skaičius <i>Number of projects</i>	Suma EUR <i>Amount (in euros)</i>	Biudžeto dalis % <i>Share of budget (%)</i>
Savivaldybės (komunos) <i>Municipalities</i>	27	124 856	41
Asociacijos / <i>Associations</i>	21	112 212	36
Įmonės / <i>Firms</i>	9	67 424	23
Iš viso / Total	57	304 492	100

Šaltinis: Lietuvos–Prancūzijos programos „Žiliberas“ tyrimas, 2013

3 pav. Projektų finansavimas Gévaudan-Lozère VVG (Prancūzija)
Fig. 3. Project financing in Gévaudan-Lozère LAG (France)

veiklos grupė. Strategijoje Joniškio VVG numatė visuomeninės paskirties pastatų atnaujinimo, aplinkos sutvarkymo ir viešosios infrastruktūros (gyvenviečių centrinių aikščių, visuomeninės paskirties erdvių atnaujinimas, prieigų prie rekreacinių objektų įrengimas ir sutvarkymas) kūrimo darbus (Mačiulytė ir kt., 2013).

Joniškio VVG yra viena iš šalies lyderių įgyvendinant vietos projektus. Iki 2013 m. birželio mėn. pradžios VVG atrinko ir finansavo 61 vietos projektą. Pagrindiniai vietos projektų vykdytojai yra kaimo bendruomenės, įgyvendinusios 41 projektą (5 lentelė). Didžiausio dėmesio sulaukė (46 projektai) pastatų ir viešųjų erdvių, skirtų kaimo bendruomenių laisvalaikiui ir užimtumui, sutvarkymo ir įrengimo projektai (6 lentelė). Mėnėtų priemonių biudžetas buvo išnaudotas jau per pirmuosius programos vykdymo metus. Šiuo metu didžioji dauguma kaimo bendruomenių

turi savo bendruomenės namus, kuriuose vyksta vietos socialinis ir kultūrinis gyvenimas. Kaimo verslų įvairinimo bei amatų dirbtuvių kūrimo priemonės, skirtos daugiau verslininkams nei kaimo bendruomenei, nebuvo populiarios. Jomis susidomėta tik paskutiniais programos metais, nes programos lyderiai aktyviai dirbo su vietos verslininkais ir bendruomenėmis.

Geografinį projektų paplitimą lemia partnerystės grupės socialinio tinklo, teritoriškai koncentruoto aplink Joniškio miestą, pajėgumas savo įtaką perduoti periferinėms teritorijoms (4 pav.). Tai viena iš programos teritorinio įteisinimo formų. Projektų teritorinė sklaida parodė, kad Joniškio VVG nėra klientizmo teritoriškai skirstant paramą, o tai lemia vietos savivaldos renkamų institucijų nebuvimas lokaliame seniūnijų lygmenyje. Joniškio VVG teritorijoje LEADER programa nėra politizuota ir ja nesinaudojama

5 lentelė. LEADER programos finansavimo pasiskirstymas pagal projekto vykdytojus Joniškio VVG (1–7 kvietimai)

Table 5. Distribution of projects by beneficiary type (2009/2011) in the Joniškis LAG (call for proposals 1–7)

Projekto vykdytojai <i>Holders</i>	Projektų skaičius <i>Number of projects</i>	Suma Lt <i>Amount (in litas)</i>	Biudžeto dalis % <i>Share of budget (%)</i>
Kaimo bendruomenės <i>Rural communities</i>	41	3 482 615	58
Parapijos / <i>Parishes</i>	4	851 872	14
Įmonės / <i>Firms</i>	9	1 168 141	19
Regioninis parkas <i>Regional park</i>	5	209 079	4
Kita / <i>Other</i>	2	321 720	5
Iš viso / <i>Total</i>	61	6 033 427	100

Šaltinis: Lietuvos–Prancūzijos programos „Žiliberas“ tyrimas, 2013

6 lentelė. Projektų pasiskirstymas pagal strategijos prioritetus Joniškio VVG (1–7 kvietimai)

Table 6. Distribution of projects by strategic priority in the Joniškis VVG LAG (call for proposals 1–7)

Strategijos prioritetai <i>Strategy priorities</i>	Projektų skaičius <i>Number of projects</i>	Skirta suma Lt <i>Amount (in litas)</i>	Dalis nuo visos projektų sumos % <i>Share of total amount of projects (%)</i>	Strategijoje numatytas pradinis 2007–2013 m. finansavimas % <i>Budget distribution initially planned by the strategy for 2007–2013 period (%)</i>
Kaimo verslų įvairinimas <i>Economy diversification</i>	9	1 168 141	19	24
Visuomeninės paskirties pastatų atnaujinimas, teritorijos sutvarkymas <i>Renovation of public buildings, territory clearing</i>	25	1 324 049	22	21
Viešosios infrastruktūros kūrimas <i>Development of public infrastructure</i>	21	2 200 190	37	35
Kultūros paveldo objektų atnaujinimas <i>Renovation of cultural heritage objects</i>	6	1 341 047	22	20
Iš viso / <i>Total</i>	61	6 033 427	100	100

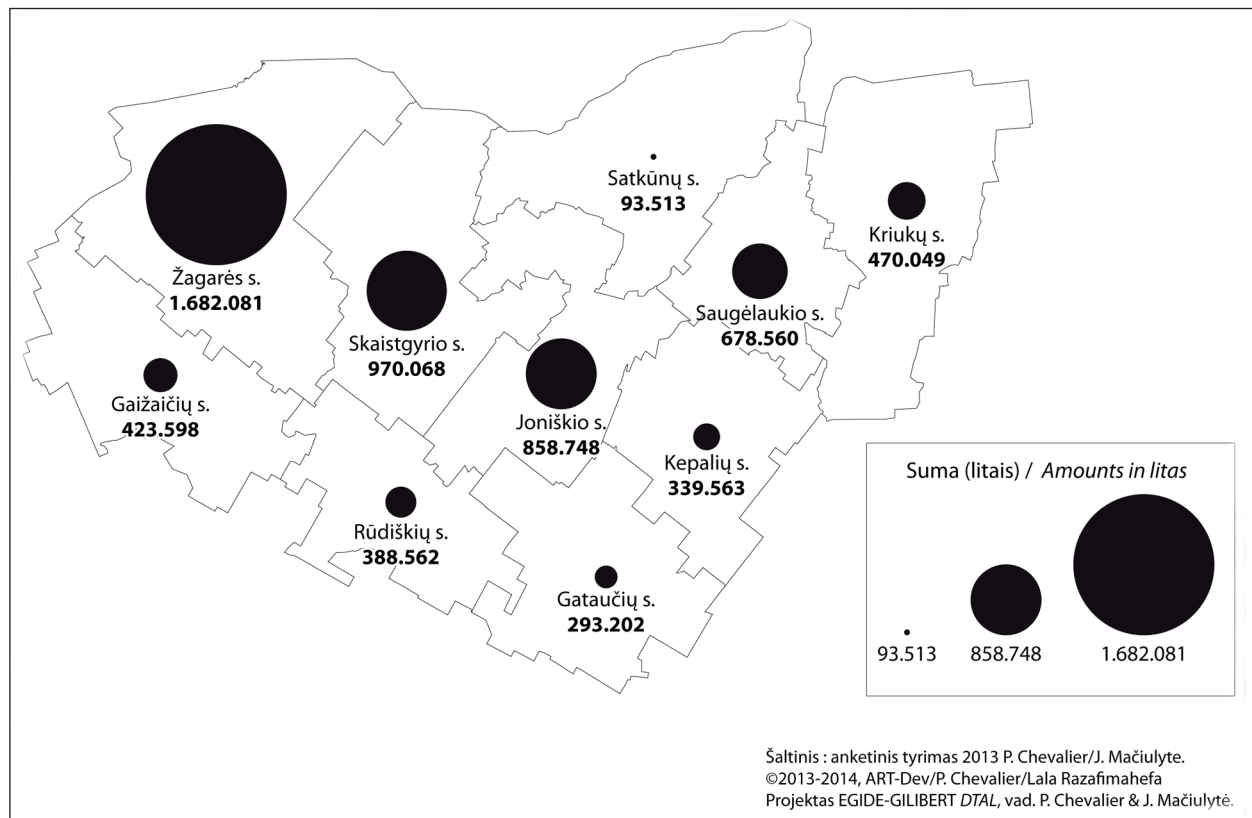
Šaltinis: Lietuvos–Prancūzijos programos „Žiliberas“ tyrimas, 2013

savivaldybės tarybos narių interesams. Rajono savivaldybės periferinės teritorijos, pvz., Žagarė (maždaug 30 % visos paramos) ir Skaistgirys (16 % visos paramos), gavo didžiąją dalį programos finansavimo. Didesnis gyventojų skaičius, aukštesnis vietinės bendruomenės išsilavinimas, jaunesnis amžius bei LEADER+ programoje įgyta patirtis lemia didesnę bendruomenės dinamiškumą.

Vietiniai resursai (gamtiniai, kultūriniai ir pan.) ir turimos galimybės jų naudojimui taip pat daro įtaką LEADER programos projektų geografiniam paplitimui. Žagarės regioninis parkas sugebėjo įgy-

vendinti daugiau projektų dėl palankesnio gamtinio ir kultūrinio potencialo bei parko administracijos, kuri turi žmogiškuosius resursus projektų rengimui. Seniūnijos, kurios įgyvendino ne tik bendrus (pastatų ar aplinkos sutvarkymo), bet ir specifinius projektus (pvz., turizmo, amatų centrų įkūrimo), priklausančius nuo vietinių resursų, panaudojo didesnę programos biudžeto dalį.

Joniškio VVG paramos skirstymo logika paremta lygiavos principu, nors teritoriniai skirtumai tarp seniūnijų ir egzistuoja. Visuomeninės paskirties pastatų atnaujinimo, aplinkos sutvarkymo ir viešosios infrastruktūros projektai yra aktualūs visoms

4 pav. Projektų finansavimas Joniškio VVG (Lietuva)

Fig. 4. Project financing in Joniškis LAG (Lithuania)

rajo savivaldybės kaimiškosioms vietovėms ir šių vietos projektų finansavimas yra tolygiai pasiskirstęs VVG teritorijoje. Partnerystės grupės valdyba siekė, kad visos kaimo bendruomenės galėtų įgyvendinti nors po vieną LEADER programos projektą. Tačiau pietinės ir rytinės rajono savivaldybės seniūnijos gavo mažiau finansinės naudos, palyginti su vakarinėje ir centrinėje dalyje esančiomis seniūnijomis. VVG grupės lyderių paternalizmas, besireiškiantis aktyvių narių ir jų bendruomenių palaikymu bei konfliktuojančių narių ir jų bendruomenių izoliacija, gali iš dalies paaiškinti egzistuojančius teritorinius programos vykdymo skirtumus.

APIBENDRINIMAS

Lietuvos ir Prancūzijos VVG palyginamoji analizė parodė, kad nacionalinis kontekstas ir lokalinės teritorijos ekonominė, socialinė ir institucinė struktūra lemia partnerystės socialinio tinklo formavimąsi ir struktūrą. Trys veiksniai daro įtaką programos raidai ir vietos veikėjų dalyvavimui projekte. Pirmia, tai vietos veikėjų patirtis vykdant lokalinio vystymo

projektus. Teoriškai LEADER programa suteikia vietos veikėjams galimybę mobilizuoti savo sugebėjimus bendrai veiklai ir įsisavinti naujus resursus, tačiau realiai suteiktų galimybių panaudojimas labai priklauso nuo vietos bendruomenės patirties dalyvaujant lokaliame vystyme. Lokalinio vystymo programų įvairovė ir vykdymo laikas prisideda prie socialinio tinklo struktūralizacijos. Prancūzijos Gévaudan-Lozère (Cévennes) VVG turėjo geresnes pradines LEADER programos vykdymo sąlygas, nes teritorijoje jau daugiau nei du dešimtmečius yra įgyvendinami lokaliniai projektai. Programos dalyvių patirtis lėmė Gévaudan-Lozère VVG narių stiprią integraciją į socialinį tinklą ir didelę grupės sanglaudą. Lietuvos Joniškio VVG narių socialinis tinklas yra gerai integruotas dėl dviejų vietos lyderių darbo su nevyriausybinėmis organizacijomis dar iki programos vykdymo pradžios. Joniškio VVG partnerystės tinklas, palyginti su Prancūzijos VVG, yra netvirtas, nes jo lyderiai, koordinuojantys sistemą, priklauso nuo tolesnio programos finansavimo ir nėra išrinkti savivaldos atstovai. Antra, teritorijos socioekonominė sandara

(gyventojų tankumas, gyvenamųjų vietovių tinklas bei socioekonominė struktūra) taip pat daro įtaką socialinio tinklo formavimuisi ir lokalinei plėtrai. Trečias veiksnys – vietos savivaldos funkcionavimo sistema. Prancūzijos VVG pavyzdys parodė, kad programa gali tarnauti vietos elito politiniams interesams įgyvendinti. Joniškio VVG narių socialiniame partnerystės tinkle dominuoja kaimo bendruomenių lyderiai, todėl nėra klientalizmo ir konkurencijos tarp kaimiškųjų vietovių.

Gauta 2014 03 03
Priimta 2014 04 10

LITERATŪRA

1. Chevalier P., Maurel M.-C., Pola P. 2012. L'expérimentation de l'approche LEADER en Hongrie et en République tchèque: deux logiques politiques différentes. *Revue d'études comparatives Est-Ouest*. 43(3): 91–143.
2. Chevalier P. 2012. Le transfert du modèle européen LEADER: entre diffusion des normes et durcissement réglementaire. *Revue d'études comparatives Est-Ouest*. 43(3): 17–55.
3. Dedeire M., Mačiulytė J. 2012. Les communautés rurales, nouveaux acteurs du développement local en Lituanie. *Revue d'études comparatives Est-Ouest*. 43(3): 145–172.
4. Halamska M., Maurel M.-C. (ed.). 2010. *Les acteurs locaux à l'épreuve du modèle européen LEADER*. Praha: CEFRES/IRWiR PAN.
5. Juska A., Poviliunas A. 2010. Conceptualising the Rise of the Rural Community Movement in Lithuania: A Framework for Analysis. *Eastern European Countryside*. 16: 65–88.
6. Faure A., Negrier E. (ed.). 2009. *Les politiques publiques à l'épreuve de l'action locale. Critiques de la territorialisation*. Paris: l'Harmattan.
7. Lin N. 1995. Les ressources sociales: une théorie du capital social. *Revue française de sociologie*. 36(4): 685–704.
8. Mačiulytė J., Ragauskas P. 2007. *Lietuvos savivalda: savarankiškos visuomenės link*. Vilnius: Versus aureus.
9. Mačiulytė J., Dedeire M., Prapiestienė R. 2013. Lietuvos kaimo bendruomenės ir lokalinis vystymas. *Geografija*. 49(1): 69–81.
10. Merckle P. 2011. *Sociologie des réseaux sociaux*. Paris: La découverte.
11. Olson M. 1987. *Logique de l'action collective*. Paris: PUF.

Pascal Chevalier, Jurgita Mačiulytė, Marc Dedeire, Regina Prapiestienė, Lala Razafimahefa

LOCAL INITIATIVES AND TERRITORIAL DEVELOPMENT: THE IMPLEMENTATION OF THE LEADER PROGRAM IN LITHUANIA AND FRANCE

Summary

This article will address the receipt procedures of the European local development program, LEADER, in France and Lithuania. We will use an empirical approach to focus on groups of actors who have supported, at local level, the LEADER device. Formally, these local action groups (LAGs) proceed in the creation of networking partnerships. These engage local stakeholders in a collective approach by interdependence links, more or less complex and more or less intense. These links are the basis for a local action system which re-examines the organization of the local area. From the study of the configuration of local partnerships in the LAGs of Gevaudan-Lozère (France) and Joniškis (Lithuania), the research asks about the transformation at local level of the public action mode in two different national contexts. Priority is given to the monographic study, the analysis of the composition of actors' networks in charge of local development, then the nature of linkages between individuals of these networks. This article will help to understand how local action systems face the interplay between national logics of institutional transfer and local context effects.

Key words: rural development, local development, LEADER Program, Lithuania, France